

FARKLI BİR “TURAN” YORUMU:

GÖNÜL HANIM

Yrd. Doç. Dr. Osman YILDIZ*

ÖZ: Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Türkçülük ve Turancılık görüşleriyle öne çıkan yazarlardandır. Onun “*Gönül Hanım*” adlı romanı sadece ele aldığı konu itibariyle değil, aynı zamanda eserini yayımlandığı tarih itibariyle de dikkat çekicidir. Roman, 1920’de Tasvir-i Efkâr gazetesinde tefrika edilmiştir. Bu tarih, Osmanlı’daki Turancılık tartışmalarının hemen hemen sona erdiği bir tarihtir. Müftüoğlu, böylesi bir dönemde romanını tefrika etmesi, onun bu düşüncedeki ısrarına bir delil sayılabilir. Diğer yandan, Osmanlıda başlayan Turancılık tartışmalarında Türk entelektüellerinin görüş ayrılığına düştükleri başlıca konular arasında Macarların ve Tatarların Türklüğü konusu gelmektedir. Ziya Gökalp Macarları ve Tatarları Türk olarak kabul etmezken Hüseyinzade Turan, bu unsurları da Turan çerçevesi içerisine almıştır. Ahmet Hikmet’in *Gönül Hanım* romanında ortaya koyduğu Turan çerçevesi, Hüseyinzade’nin anlayışına paralel olmakla birlikte yer yer Ziya Gökalp ve İsmail Gaspralı’nın görüşleri istikametinde ilerler.

Bu çalışmada, köklerini aramak üzere yola çıkan “Gönül Hanım Sefer Heyeti” mensuplarının yolculuk esnasında Türklüğün ve Turan coğrafyasının birçok sorunlarını gündeme getirirken oluşturulan Turan anlayışının hangi etkiler üzerinden yürüdüğünü tespit etmek amaçlanmıştır. Ayrıca roman kahramanlarının Macar, Tatar ve Osmanlı Türk’ünden oluşturulmasının taşıdığı anlam da irdelenen konular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Turancılık, Macarların Türklüğü, Türkçü Roman, Orhun Abideleri, Gönül Hanım

* Gaziosmanpaşa Üni. Fen-Ed. Fak Türk Dili ve Ed. Böl. osmanyildiz36@hotmail.com

A Different Type of “Turan” Comment: *Gönül Hanım*

ABSTRACT: Ahmet Hikmet Müftüoğlu has been famous with his ideas on Turksim. The novel *Gönül Hanım* is not only important with the subject matter emphasized but it is also important with the period of publishing. The novel had been periodically published in Tasvir-i Efkâr newspaper in 1920. The time of the publication had been in the period where the discussions of the concept of Turanism in the Ottoman Empire had been over. The publication of *Gönül Hanım* Novel had been a clear significance of To of Müftüoğlu's insistency on the value of Turkism. The primary dissensus of Ottoman Intellectuals in Turanism debates had been on the race of Hungarians and Taartars being Turk or not. While Ziya Gökalp had not seen Hungarian and Tatars as of Turk, Hüseyinzade Turan had considered them in the Turanism framework. The Turan framewok which had been put forward by Ahmet Hikmet's *Gönül Hanım* novel has been parallel with the one by Hüseyinzade, and it sometimes reflected with Ziya Gökalp's and İsmail Gaspiralı's ideas, too.

In this study, the “*Gönül Hanım* and the group members had been set on the journey for tracing their races and while they had been moving in the geography they had the chance of reflecting the concepts and values on which the concept of Turkicness had been developed. Above all the novel characters had been formed by Hungarians, Tartars and Ottoman Turks had been an other point of discussion

Key Words: Turanism, Turkishness of Hungarians, Turkist Novel, Orhun Inscriptions, *Gönül Hanım*

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun *Gönül Hanım* adlı romanı Macar – Tatar – Osmanlı Türklerinden oluşan bir grubun köklerini araştırmak üzere Kültigin Abidelerine doğru yola çıkması etrafında kurgulanmış bir eserdir. Romanda Türklüğün ve Türk dünyasının birçok sorunları tartışılmakla birlikte, onun asıl dikkat çeken yönü çizdiği Turan çerçevesidir. Eser bu yönüyle Türk edebiyatında bir ilktir.

Romancı, Türkçülük ve Turancılık görüşleriyle ön plana çıkan yazarlardanır. Türk Yurdu mecmuası üzerine incelemelerde bulunan Hüseyin Tuncer, çalışmasının sonuç kısmında “*bu dönemde Türkçülük, şiir ve edebiyatta Mehmet Emin ve Ahmet Hikmet’le girmeye başlar*” demektedir. (Tuncer 1990: 505) Müftüoğlu'nun yürüttüğü faaliyetler ve yazdığı eserler dikkate alındığında bu tespit son derece doğrudur. Ancak yazarın dikkat çeken bir yönü de “Turan” ile ilgili yorumudur. Ayrıca roman, sadece ele aldığı konu itibarıyla değil, yayınlandığı tarih itibarıyla de dikkat çekicidir.

TÜBAR-XXXV / 2014-Bahar / Farklı Bir “Turan” Yorumu: *Gönül Hanım*

Roman, 1920’de Tasvir-i Efkâr gazetesinde tefrika edilmiştir. Bu tarih, Osmanlı’daki Turancılık tartışmalarının hemen hemen sona erdiği bir tarihtir. Birinci Dünya Savaşının Osmanlı Devleti için ağır mağlubiyetlerle sonuçlanması, Turancılık ve Türkçülük görüşleriyle ön plana çıkan birçok düşünürümüzün görüş istikametlerini Asya’dan Anadolu’ya çevirmesine ve Turancılığın bir hayal olduğu kanaatinin doğmasına neden olmuştur. Müftüoğlu’nun böylesine bir dönemde romanını tefrika etmesi, onun bu düşüncedeki ısrarına bir delil sayılabilir.

Farklı “Turan” anlayışları

Osmanlı aydınlarının Turancılık tartışmalarında görüş ayrılığına düştükleri başlıca konular arasında Macarların ve Tatarların Türklüğü konusu gelmektedir. Bu konuda Hüseyinzade Ali Turan ile Ziya Gökalp birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Ahmet Hikmet’in Turan anlayışı Hüseyinzade Ali’nin görüşlerine paralel olmakla birlikte, Ziya Gökalp’in bir kısım görüşlerine de yakındır.

20. yüz yılın ilk yirmi yılı, Türk tarihi açısından bir kâbus gibidir. Balkan felaketi, Osmanlıdaki vatan kavramını alt üst etmiştir. Kaybedilen topraklarla birlikte “vatan nedir ve neresidir” sorusu Türk aydınının en çok meşgul olduğu konular arasındadır. Vatan kavramı, kaybedilen vatan toprakları ile yeni bir çerçeve oluşturmaktadır. Namık Kemal’in “Vatan yahut Silistre” tanımı içerisinde vatan; Balkanlardır. Balkanlar kaybedildiğinde, vatan; Müslümanların yaşadığı yerdir. Arapların da bu coğrafyadan ayrılması ile vatan; Türklerin yaşadığı coğrafyalara kayar. Yalnız bir farkla, Ziya Gökalp, Turan olarak nitelendirdiği vatanda sadece Müslüman Türkleri kastederken, Hüseyinzade Müslüman olmayan Macarlara da yer vermektedir. Hüseyinzade’nin 1892 yılında henüz Tıbbiye öğrencisi iken kaleme aldığı ve 1904 yılında “*Türk*” gazetesinde yayımladığı

“Sizlersiniz Ey kavm-i Macar bizlere ihvan

Ecdadımızın müştereken menşei Turan”

mısralarından çok daha sonra Ziya Gökalp, 1911’de

“Vatan ne Türkiye’dir Türklere ne Türkistan

Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan”

mısralarını yazmıştır. (Ülken 1994: 325)

Hüseyinzade, şiirinin devamında

“Bir dindeyiz biz, hepimiz hak-perestân

Mümkün mü ayırsın bizi İncil ile Kur'an?"

diyerek farklı dinler meselesini Turancılık açısından bir sorun olarak görmemektedir. “*Turancılık fikrini benimseyen ilk kişi*” (Önen 2005: 112) olan Hüseyinzade'nin bu yaklaşımı, 1920'lere gelinceye kadar diğer Osmanlı düşünürlerinin çoğunluğunca benimsenen bir görüş olmamıştır. Ziya Gökalp gibi Turancı görüşleri ile bilinen Türk entelektüellerinin yanı sıra bu anlayışa karşı en keskin duruşlar İslamcı kimliği ile ön plana çıkan yazarlarımız tarafından olur. Bunlardan Mehmet Fahrettin, Sebilürreşat'ın 279, 281 ve 282 numaralı sayılarında yazdığı “*Müslümanlıkta Bir Millet Var*” başlıklı yazısı konuya bir örnektir. Mehmet Fahrettin, din eksenli bir millet tanımlaması yaparken, Müslüman olmayan Macarları ve Bulgarları bu çerçevenin dışında tutmaktadır:

“Tanrının birliğine inanan, peygamberi yürekte seven, Kurana hürmetkâr Müslüman bir Türk'e, göğsünde haç bulunan bir Macar'ı gösterip 'sen şu haçlı Macar Türkünü mü seversin yoksa Müslüman Arabı mı' diye sorulacak olsa şüphesiz Müslüman Arap cevabı alınacaktır. Macarlar, Bulgarlar, Türklüklerine daha salibi der-aguş ettikleri zaman veda etmişlerdir.” (Taştan 2012: 45)

Din eksenli millet tanımlamasının bir benzeri Türkçülük görüşleriyle bilinen Ziya Gökalp'te de görülür. Gökalp,

“Türklerin de vicdanları tahlil olunursa görülür ki bir Türk, kızını bir Arab'a, bir Arnavut'a bir Kürt'e, bir Çerkez'e nikâh edebilir, fakat katiyen bir Finlandalya, bir Hıristiyan Macar'a nikâh etmez. Bir Budist Boudhiste Moğolun, bir Şamanî Tonguz'un kızını da İslam yapmadan alamaz” demektedir. (Ziya Gökalp 1977: 13)

Ziya Gökalp'ın Macar ve Bulgarlarla ilgili bu görüşü, Tatarlar için de geçerlidir. Gökalp, Tatarları da Türk olarak kabul etmemektedir. Bu konuda;

“Hâlbuki Tatar kelimesi eski Türk tarihinde bugünkü Kuzey Türkleri ile hiçbir münasebeti olmayan yabancı bir kavme verilmiş fazladan bir isimdir. Ne Cengiz, ne Timur Tatarları sevmeydi. Demek ki Tatarlar Türk olmadıkları gibi, Moğol da değildiler. O halde Rusların hem aşağılayıcı, hem de Türkleri birbirinden ayırmak maksadıyla isnat ettikleri bu tabiri Kuzey Türkleri kabul etmemelidirler” demektedir. (Ziya Gökalp 1977: 60)

TÜBAR-XXXV / 2014-Bahar / Farklı Bir “Turan” Yorumu: *Gönül Hanım*

Farklı bir “Turan” yorumu da Halide Edip Adıvar’ın 1912’de *Tanın (Sinin)* gazetesinde tefrika edilen *Yeni Turan* romanında görülür. Yazar, romanında Prens Sabahattin’in Adem-i Merkeziyet fikrini işlerken, Türkçülük görüşlerine yer vermiştir. Bu görüş, “*Ziya Gökalp’in kullandığı Turandan farklıdır.*” (Enginün 1995: 153) Türk fikir tarihinde Ziya Gökalp, cemiyeti öne çıkartan Emile Durkheim çizgisinde iken Prens Sabahattin, bireyi öne alan Edmond Demolins çizgisindedir. Halide Edip’in *Yeni Turan* adlı romanında kurguladığı birbirine muhalif iki parti arasındaki temel görüş farklılıkları “merkezden yönetim” ile “yerinden yönetim” çatışmasına dayanır. Merkezden yönetimin Türkleri geri bıraktığını düşünen Oğuz ve onun tam karşısında olan Hamdi Paşa’nın siyasal mücadelesi bu ekseninde ilerlerken bu mücadelede *Yeni Turan*’ı temsil eden Oğuz ve parti mensuplarının Türkçülük olarak ortaya koydukları en belirgin vasıf, kırmızı içmeleridir.

Romanda ortaya konan Turan coğrafyası da Türkiye ile sınırlı kalmıştır. Gerçi romanın bir yerinde Macarların ve Finlerin Türk ırkından oldukları söyleniyorsa da romanın bütünü dikkate alındığında bilindik Turan coğrafyası romanda yer almaz:

“Başka Türk ırkından olan Macarlar, Finler gibi ulusların ulaştıkları olgunluk derecesine bakınız. Bunun yalnız iklime özel bir etkiye bağlamak doğru değil. Finliler için bir şey diyemezsem de Macaristan’la aramızdaki iklim ayrımı pek o derece açık değildir.” (Adıvar 1982: 55)

Turan anlayışı bakımından dikkat çeken bir isim de Abdullah Cevdet’tir. Abdullah Cevdet, Moiz Kohen (Tekinalp)’in *Turan* (1914) adlı kitabına yazdığı Takriz’de Ziya Gökalp’in Turan şiirine karşılık;

“Vatan ne Türkiyedir, bizlere ne Türkistan

Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: İrfan”

mırsalarını yazmıştır. (Abdullah 1914: 382) Burada konan Turan anlayışı, siyasî ve coğrafi anlamda bir Turan değildir.

***Gönül Hanım*’ın “Turan”ı**

Turan çerçevesi üzerine yürütülen bu tartışmalardan da anlaşılacağı üzere, Ahmet Hikmet’in *Gönül Hanım* romanında ortaya koyduğu Turan anlayışı, Hüseyinzade’nin anlayışının paralelindedir. Fakat yazar, birçok meselede diğer düşünürlerin görüşlerini de merkeze aldığı tespit etmekteyiz. Ziya Gökalp’in dil, sanat ve tarih görüşleri romanda yer bulurken İsmail Gaspralı’nın “dil, fikirde, işte birlik” prensibi romanın

temel zeminini oluşturur. Bu arada Müftüoğlu'nun yer yer İslamcılık etkisi altında kaldığı gözden kaçmamaktadır. Bunun böyle olmasında, yazarın inançlarının ağır bastığını düşünebiliriz. Fakat bizce asıl sebep, henüz biten Birinci Dünya Savaşı'nın olumsuz sonuçlarıdır. Bir cihan savaşı projesi olan “Turan” bu savaştan ağır yaralar alarak çıkmıştır. Dolayısıyla yazar, Turan'ı yorumlarken Müslümanların hoşnut olmayacağı bir çerçeveden kaçınmayı düşünmüş olabilir.

Dönemin Turancıları, bu yıkıntılara rağmen yeniden bir Turan inşa etmekten vazgeçmiş değillerdir. Bu yeniden inşa sürecini birçok yerde görüyoruz. Birinci Dünya Savaşından büyük toprak ve nüfus kaybıyla çıkan Macarlar, “1920'ye gelindiğinde artık dünyada yaygın bir Turan örgütlenmesi zamanın geldiğini düşünüyorlardı. O yıl 9 Turancı cemiyet ve birliğin katılımıyla Macaristan Turan Federasyonu kuruldu.” Federasyonun amaçları arasında “Her Turan halkı kendi Turan Federasyonunun kurması ve bu federasyonlar daha sonra Dünya Turan Konfederasyonu adı altında birleşmesi” vardır. Macarlarda tespit ettiğimiz bu durum, Osmanlı Turancıları için de geçerlidir:

“Enver Paşa, coğrafya bilimcilerinin Turan adını verdiği bölgede Turan ordusunu kurdu. 1922'de Bolşeviklere karşı kazandığı çarpışmanın ardından kendini Birleşik Türkistan ve Buhara Halklarının Emiri ilan ettirdi... Eylül 1920'de Bakü'de toplanan Ezilen Doğu Halkları Konferansı ve 1921'de Sivas'taki Pan-İslam Kongresi de Turan düşüncesiyle doğrudan bağlantılı olarak gündeme geldi...” (Demirkan 2000: 33, 61)

Nitekim romanın yayınlanması da böylesi bir döneme denk gelmektedir. 1920'de Tasvir-i Efkâr gazetesinde (1 Şubat 1920 - 26 Nisan 1920) tefrika edilen roman, Osmanlı Turancılarına getirilen yeni bir teklif gibi durmaktadır. Dolayısıyla roman, askeri sahada bir yenilgi olmakla birlikte, düşünsel anlamda varlığını devam ettirmek iddiasıyla kaleme alınmıştır. Müftüoğlu'nun bu iddiasını, 12 Mart 1918'de Budapeşte'den ayrılmaya yakın kaleme aldığı ve yine bir Turan hikâyesi olan Alparslan hikâyesinde “ne kaya kaleler, ne demir kapılar, ne çelik silahlar yolunu kesemeyecek... Yarı cihan ümmetleriyle dövüşeceksin... Ezdikçe mağrur. Ezildikçe meyus olma” cümlelerinde bulmaktayız. (Ahmet Hikmet Müftüoğlu 1978: 24) Birinci Dünya Savaşının bir yönü de aksiyoner Turan hareketinin sekteye uğramasıdır. Bu tasfiyenin yazarın gönlünde büyük dalgalanmalar yarattığı muhakkaktır.

Yazar romanının merkezine Türk Turancılık tarihi içerisinde bir başlangıç teşkil eden Hüseyinzede'nin ve daha sonra Yusuf Akçura,

Mehmet Emin gibi şair ve yazarların Macarların ve Tatarların Türklüğünü kabul eden anlayışı ile Ziya Gökalp'ın – gerçi bu dönemde yüzünü Asya'dan Türkiye'ye çevirse de – sanat, edebiyat ve dil görüşlerinden de yararlanarak İsmail Gaspıralı'nın “*dilde, fikirde işte birlik*” prensibini yerleştirmiştir.

Gönül Hanım romanı, aynı zamanda bir Turan öz eleştirisidir. Köklerini aramak üzere yola çıkan “Gönül Hanım Sefer Heyeti” mensupları yolculuk esnasında Türklüğün ve Turan coğrafyasının birçok sorunlarını gündeme getirirler. Sorgulamaların en başında, bu coğrafyaya yapılan ilk keşiflerin yabancılarca yapılması yer alır. Mehmet Tolun kendi iç dünyasında bu meseleyi sorgulamaktadır: “*Hiçbir Osmanlı Türk'ü kendisinden önce böyle tarihi ve ciddi bir maceraya atılmamıştı. Bu koca millette ilmi bir maksat uğrunda seyahat eden ilk kâşif kendisi olacaktı.*”¹ Oysa Osmanlı'da da 1877'de Mehmet Emin Efendi adlı bir şahıs, İstanbul'dan Orta Asya'ya bir seyahat gerçekleştirmiştir. “*İttihad-ı İslam binasına bir taş ilave edebilmek maksadı ile yapılan*” seyahatin sınırları İstanbul'dan Orta Asya'nın içlerine, Buhara'ya ve Kâşgar'a kadardır. (Akdemir 1986: 8) *İstanbul'dan Asya-yı Vustaya Seyahat* başlığı altında 1878'de Kırkanbar Matbaasında basılan eserin² ön sözünde Ahmet Mithat Efendi'nin de bu seyahatle ilgili bir değerlendirmesi olmuştur. Osmanlıların menşe olarak Orta Asyalı olduğunu belirten Mithat Efendi, “*Osmanlıların henüz Orta Asya'yı bilmemesinden*” yakınmaktadır.

Sosyolojik ve Tarihî Eleştiri Yöntemleri Açısından *Gönül Hanım*

Romanın yazıldığı yıllarda Osmanlı Devleti işgal altındadır. Bu yüzden romanda bazı hususlara temas edilirken, dikkatli davranılmıştır. Örneğin, “İslam İttihadi”, “Türk İttihadi” gibi ifadeler

“Avrupa'daki düşmanlarımızın bize yönelttikleri iftiralar”
(17) olarak belirtilir. Mehmet Tolun'un; “*bence Türk birliği, hatta İslam birliği demek Türk kültürünün, İslam ilminin*

¹ Parantez içerisindeki sayılar Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun “Gönül Hanım” romanına ait sayfa numaralarıdır.

² Söz konusu eserin yeni neşri yazarın torunu tarafından yapılmıştır: Seyyah Mehmet Emin Efendi'nin *Seyahatnamesi -Asya-yı Vustaya Seyahat* (haz. Prof. Dr. Muhibbe Darga; Ahmet Mithat Efendi ve Prof. Dr. İlber Ortaylı'nın önsözü ile, Everest Yayınları, İstanbul, 2007, 198 s.)

birliği demektir. Daha umumi bir deyişle Türklerin aydınlanması, medeniyet yolunda ilerlemesi demektir”(17)

şeklindeki açıklaması, bu birliklerin siyasal bir tehdit olmadığına dair açıklamalardır. Mondros Mütarekesinden sonra “*tamamıyla anti İttihatçı bir ortam yaratılmıştır.*” (Tunaya 1989: 523) Dolayısıyla “İttihat” kelimesini kullanmak sakıncalı olmalı ki, Müftüoğlu ittihat kelimesinin yerine birlik kelimesini kullanırken dahi bunun kültürel bir çalışma olduğuna vurgu yapmaktadır.

Romanda dikkat çekmek istediğimiz bir başka husus da, işgallerden hiç bahsedilmemesidir. Tolun ve Zichy, Anadolu topraklarına girerken Urfa’ya da uğrarlar. Urfa bu tarihlerde Fransız işgali altındadır. Yine her iki şahıs, İstanbul’a geldiklerinde sanki her şey normalmiş gibi davranırlar. İşgalleri sezdirecek en ufak bir cümle kurulmamıştır. Bu durum muhtemelen, İngiliz Yüksek Komiserliğinin 27 Mart 1917’de İstanbul Hükümetine bir nota vererek “*milliyetçilerin açıkça ve resmen reddedilmesinden*” kaynaklanmıştır. (Okur 2003: 13) Kendisi de bir devlet görevlisi olan Ahmet Hikmet, bu durumda biraz daha titiz davranma gereği duymuş olabilir.

Ahmet Hikmet’in biyografisini incelediğimizde yazarın Turan coğrafyasına dair bir seyahatinin varlığına rastlamıyoruz. Yazar, muhtemelen romanında eleştirdiği yabancı araştırmacıların eserlerinden de yararlanarak romanda yer alan seyahat güzergâhını oluşturmuştur. Romanın başlangıç kurgusu, Kültigin Abidelerini keşfeden Johann Strahlenberg’in hayatına benzemektedir. Tolun Bey’in bir savaş esiri olarak arkadaşlarıyla böylesi bir seyahate karar vermesi ve Kültigin Abidesi’ne geldiklerinde baskı kalıplarını oluşturması gibi. Bu benzerliği Ligetti’den aldığımız şu alıntı ile vurgulamak istiyoruz:

“Poltavya meydan muharebesinde Johann Phillipp Strahlenberg esir düşmüştü. Esir olan birçok arkadaşlarıyla beraber bu ilme düşkün adam da Sibiryaya’ya sürüklenmiş ve orada geçirdiği uzun yıllar boşa gitmemiş, Sibiryanın o zamana kadar hemen bilinmeyen kavimlerine dair görüp işittiklerini toplayarak meşhur kitabında yayınlamıştı.” (Ligeti 1970: 3)

Bilge Ercilasun, 1985’te 5. Milletler Arası Türkoloji Kongresinde sunmuş olduğu bildirisinde Ahmet Hikmet’in “*Orhun Abideleriyle ilgili Batıdaki bütün neşriyatı takip ettiği ve Radlof’un ve Thomsen’in eserlerini okuduğu muhakkaktır*” diyerek, yazarın Gönül Hanım’ı yazarken “*İsveç Subayı Johann Phlipp Tabbert (Von Strahlenberg)ten ilham aldığını söylemenin mümkün*” olduğunu belirtmektedir. (Ercilasun

1985: 69) Dolayısıyla Müftüoğlu'nun romanında yer yer yukarıda bahsi geçen eserlerden bir kısım yansımalar olmuştur.

“1917 Eylül ayı içindeydi” giriş cümlesiyle başlayan romanın çatısı, Kızıl Yar (Krasnoyarsk) kasabasının yakınında bulunan Esir Subaylar Karargâhında Osmanlı Türk subayı Mehmet Tolun Bey ve Macar asıllı subay Kont Zichy Bela, yine aynı kasabanın yerlilerinden abi-kardeş olan Tatar asıllı Gönül Hanım ile Ali Bahadır'ın bir vesile birbirleri ile tanışmaları; bu tanışıklıktan bir müddet sonra atalarının müşterek köklerini aramak üzere Kültigin abidesine doğru yola çıkmaları; yolculuk esnasında Türklüğün birçok sorunlarını tartışmaları ve birbirlerinden ayrılma vakti geldiğinde de bu dostluklarını ileride devam ettirmek için aralarında ticari bir takım anlaşmalar yapmaları üzerine kurulmuştur.

Roman kurgusu içerisinde, seyahat için hazırlıklar eksiksiz bir şekilde ortaya konmuştur. Yaklaşık beş ay süren bu hazırlıklarda, sahte pasaportlardan zararlı böcek sokmalarına karşı tedbirlere kadar her şey düşünülmüştür. Şubatın yirminci gecesinde Moskova Demiryolu ile hareket eden Gönül Hanım Sefer Heyeti, yaklaşık altı ay sürecek bir yolculuğu başlatırlar. Yuvan Buğdanof ve Tola Atmanof adına düzenlenen pasaportlarla yolculuğu çıkan Kont Zichy ve Mehmet Tolun, aynı zamanda aşklarının kesiştiği Gönül Hanım üzerinde bir rekabet içerisindeyler. Bu aşk kurgusu içerisinde kaybeden Kont Zichy olacaktır.

Kont Zichy, bir kadının kalbini kazanmada oldukça mahirdir. Kont aşk meselesinde her fırsatı değerlendirir. Yeri gelir iltifatlar yağdırır, yeri gelir bir kır çiçeğini hediye eder. Oysa Mehmet Tolun Bey, bu rakibine kıyasla oldukça tutuktur. Onun aşk meselesindeki bu tutukluğu bir bakıma Osmanlı Türk erkeğin genel karakteri gibidir. Normal koşullar altında, rakibine karşı hiçbir şansı olmayan Mehmet Tolun Bey'in imdadına yazarın yettiğini söylersek abartmış olmayız.

Romanda Kont'u Müslüman etmek gibi bir gayret de görülür. Kont'un “Bela” ismi “Bilal”e çevrilirken “*Bilal-i Habeş*” gibi “*Bilal-i Macarî*” yapmak gayreti vardır. (49) Yazar kardeşliğin dince eksik kalan yönünü, Kont'u Müslüman etmeye çalışarak, tamamlamak istemiştir. Fakat bu konuda ısrarlı olmaz. Bir yönüyle Kont'u Müslüman etmeyerek, Gönül Hanım'la olabilecek izdivacın önünü kesilmiştir. Yazarın romanına bu tarz müdahalelerde bulunmasının temelinde, dönemin İslamcı düşünüşlerinin yanı sıra Türkçülük görüşleriyle ön plana çıkan Ziya Gökalp gibi yazarların, bir Türk kızının Müslüman olmayan biriyle evlenmesine katiyetle karşı olmalarında aramak gerekir.

Aslında Türk – Macar kardeşliği tezi üzerine kurulmuş bir romanda beklenen sonuç, Gönül Hanımın Kontla yapacağı bir evliliğdir.³ Yazar bu izdivacı, yukarıda belirttiğimiz İslamcı tesirlerden dolayı yapamazken, bu sefer başka yollara başvurmuştur. Daha yolculuğun başında, Kont Zichy'in "*mademki atalarımızın yurduna erdik; onların ruhlarını şâd etmek için âdetlerini ihyâ edelim*" demesi üzerine kımız dolu bir kâsenin içine kanlarını akıtarak kan kardeşliklerini ilan ederler. (21) Yolculuklarını tamamlayan heyet, birbirlerinden ayrılma vakti geldiğinde, Mehmet Tolun Bey, babasından kalma iki altın yüzüğü ve Kont'un kendisine hediye ettiği halkaları Tomsk'da bir kuyumcudaca erittirip dört altın halka yaptırır. Bu halkalardan birini Kont'a verirken "*İşte şimdi Türk – Macar dostluğunu kaynattık*" (109) demesi, yazarın kardeşlik yolunda oluşturmaya çalıştığı çabalar olarak görülebilir.

Romanda Mehmet Tolun Bey'in böylesi bir seyahate karar vermesinin nedeni Gönül Hanım'ın "*kader sizi Çin Türkistan'ına yakın getirmiş, Tolun Bey, Oralara atlayıveriniz, gidiniz, araştırmalar yapınız*" (6) şeklinde tahrikleri neticesinde olmuştur. Seyahat hazırlıkları için alınan Radloff, Thomsen, Le Coq ve Vambery gibi şahısları Türk tarihi üzerine yaptıkları çalışmalardan bahsedilirken Gönül Hanımın ağabeyi olan Bahadır Bey;

"Yazık ki, atalarımızın, milli namusumuzun beşiği olan ilk yurtlarımıza şimdiye değin ne Türklerden, ne Tatarlardan ilmi bir heyet gidememiştir. Varlığından haberdar bile olamadığımız tarihimize ait yadigârlardan Orhun, Turfan abidelerinden, yazıtlarından, belgelerinden ırkımızın en yaman düşmanları olan Rus seyyahları sayesinde bilgi alabildik" (6)

diyerek, bu bölgelere Türklerin ilgi göstermemesinden şikayet etmektedir. Ayrıca bu ifadelerde geçen "*ırkımızın en yaman düşmanları*" cümlesi yapılan bu çalışmalara duyulan güvensizliğin de işareti sayılabilir. Çünkü romanın ilerleyen kısımlarında da yabancıların yaptığı

³ TRT 2'de Özü Türk adı altında yapımlı Zafer Karatay ve Neşe Sarısoy Karatay'a ait, metin yazarlığını Mesude Şenol'un üstlendiği Kumanlar ve Macaristan 3 başlıklı bir belgesel yayınlanmıştır. Bu belgeselde; "*1246 yılında Kral IV. Béla, Kumanlarla yeni bir anlaşma yapar ve çağın adetlerine uygun olarak bu anlaşmayı evlilik bağı ile perçinler. Oğlu tahtın varisi IV. İstvan'ı, Kuman prensinin kızı Erzsébet'le (Erjébet) evlendirir.*" ifadeleri geçmektedir. Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun romanda Bela isimli bir kahramana yer vermesi ve evlilik çerçevesi içerisinde ele alması tesadüfi olmasa gerek. (Belgesel metni için) <http://www.ozu-turk.com/kumanlar1.htm> 15.03.2014, 15.25 (Belgeseli izlemek için) <http://www.youtube.com/watch?v=kciWeCex1qk> 6.dakika.

TÜBAR-XXXV / 2014-Bahar / Farklı Bir “Turan” Yorumu: *Gönül Hanım*

bu çalışmalara duyulan güvensizlik yer yer dile getirilmiştir. Özellikle Vamberi’den bahsedilirken Gönül Hanım’ın ağzından “*bir Yahudi*” (45) ifadesi kullanılmaktadır. Bu kuşku içerikli Yahudi vurgusu, Mehmet Tolun Bey’in Yahudi asıllı şarkiyatçılarla ilgili ifadelerinde de göze çarpmaktadır: Kont Zichy,

“Şimdiye kadar hemen iki aydan fazla bir zamandır seyahat ediyoruz. Devamlı surette boş, ıssız çöllerden geçiyor ve sefil hayatlara rast geliyoruz. Nerede o tarihlerin bize haber verdiği canlı Ural – Altay kavmi? Benim bu ırk meselesini inkâr edeceğim geliyor. Bunlar mı dedelerimizin, kökümüzün çıktığı yurtlar” (69)

demesi üzerine, Mehmet Tolun Bey’in verdiği cevap, ırk meselesinde Yahudilerin ikili oynadığı şeklindedir:

“Bilindiği gibi, din ve milliyette aşırılıktan şimdiye kadar pek çok zarar gören Yahudiler, ilim ve felsefe, bir de farmasonluk yardımıyla bu iki kuvvete yani din ve milliyete karşı mücadelede bulunmak isterler. Hâlbuki kendileri en temiz ırk, en saf ve karışmamış nesil olarak Yahudiliği gösterirler...” (70)

Romanda bu güvensizliğin somut bir örneği de kurgu içerisinde verilir. Roman kahramanları Kültigin Abidesine ulaştıklarında gördükleri manzara karşısında şaşırırlar. Heyet, Kültigin Abidesini bulduklarında, Çince yazılan bölüm görünürde olmasına karşın, Türkçe yazılı kısmı bir duvarla kapatılmıştır. Bu durum karşısında eseflenen Tolun Bey, “*Ecdadımızın fütuhatnamesine, battal etmek kastı ile bu çizgiyi kim çekti? Türk milletinin şeref türbesi kapısına bu duvardan perdeyi hangi kindar düşman örttü? Ruslar mı? Çinliler mi?*” (80) demektedir.

Yazar, her ne kadar Yabancı kaynaklara güven duymasa da, romanını yazarken yine bu yabancı kaynaklardan yararlandığı anlaşılmaktadır. Mehmet Tolun Bey’in günlüğünde yer alan “*maksadımız 1881 yılında Rusyalı N.M. Yadrinçef (1842 – 1894), 1890’da Finlandyalı A. Olai Heikel (1851 – 1924) ve bir yıl sonra Wilhelm Radlof (1837 – 1918) tarafından keşfedilen üç dilde yazılı abideleri görmektir*” (68) ifadeleri de bunu göstermektedir.⁴

⁴ Bu şahısların doğum ve ölüm tarihlerini gösteren parantez içerisindeki notlar, romanı Latin harfleriyle yayıma hazırlayan Fethi Tevetoğlu tarafından konulmuştur. Roman 1920’de tefrika edildiğine göre, A. Olai’nin ölüm tarihini gösteren (1924) tarihi bu

Yazar Merkezli Bir Bakış / Okuma:

Ahmet Hikmet, Macaristan’da bulunduğu süre içerisinde, Turancılık üzerine yapılan birçok çalışmayı yakından takip etme imkânını bulmuştur. Yapılan bu çalışmaların, kendisinde bir kıskançlık yarattığı muhtemeldir. Türklüğün en büyük imparatorluklarından biri olan Osmanlı Devletinde böylesi çalışmalarda yer almamasından dolayı Mehmet Tolun’un üzüldüğünü belirtmiştik. Yazar, buna rağmen, yine de Osmanlıyı bir öncü güç görmektedir. Gönül Hanım, Kont Zichy’e “*siz Macarlar yakın zamana kadar ne olduğunuzu tamamıyla bilmiyordunuz*”(45) “*Size Macarlığınızı, iade eden Türklerdir*”(46) derken Macar entelektüelinin meseleye duyarsız kalmalarından şikâyet eder. Gönül Hanım’ın şikâyetleri, 1877 Osmanlı – Rus savaşında Macarların izlediği tutum üzerinedir. Yazarın sözünü emanet ettiği kişi olarak konuşmasını sürdüren Gönül Hanım, “*En son Balkan muharebesinde de Macarlar Türkler lehinde hiçbir canlılık göstermediler. Çıkarlarına tamamen aykırı olarak İslav politikası izlemek gibi, bir gaflet gösterdiler*” (45) “*Sizin damarlarınızda kaynayan Türk kanyıyla kalbinizin çarpmasına ehemmiyet vermediniz*” (46) diyerek adeta, Kont’un nazarında bütün Macar tarihine bir eleştiri getirir. Oldukça uzun sayılabilen bu nutuk karşısında Kont’un suskun kalması da manidardır.

Gönül Hanım’ın “*Size Macarlığınızı, iade eden Türklerdir*” cümlesi, gerçekte doğru değildir. Gerçi bu cümleye karşılık olarak Kont Zichy, “*bu alanda çalışan halis Macar ilim adamları da var*” (47) şeklinde cevap vermektedir. Oysa Macaristan’da Türkoloji bilimi ile ilgili çalışmalar Osmanlı’dan çok daha önce olmuştur. “*Dünyada ilk defa Türkoloji 1870’de Budapeşte Üniversitesinde bir disiplin haline getirilmiştir.*” (Çolak 2000: 63) Üstelik bu çalışmalar, romanda ima yoluyla eleştirilen Vambery tarafından yapılmıştır: “*Vambery’in çabalarıyla kurulan Türkoloji Kürsüsü, dünyada üniversite bünyesinde kurulan ve Türklük üzerine bilim disiplini içinde araştırmalar yapan ilk bağımsız birimdir.*”(Demirkan 2000: 10)

Ayrıca, köklerini aramak üzere Asya’ya gerçek anlamda bir yolculuk Macarlar tarafından gerçekleştirilmiştir:

“Bütün Macar tarihi boyunca Hun-Macar akrabalığı ve Macarların doğu kökenli oldukları düşüncesi sürekli olarak egemen olmuştur... Doğu halkı olma düşüncesi Csöma Körösi

TÜBAR-XXXV / 2014-Bahar / Farklı Bir “Turan” Yorumu: *Gönül Hanım* (1784-1842) gibi gezginlerin anayurdu aramak için Asya yolculuğuna çıkmasına yol açtı.” (Yıldırım 1987:466)

Nitekim Macaristan öncülüğünde yürütülen bu çalışmaların Türk dünyasında gelişen Turancılık hareketlerinin üzerinde de etkili olduğunu görüyoruz.

“1916’da Türk Macar Dostluk Yurdu Umumi Merkezi üyeliğinde de bulunan Hüseyin Turan, Birinci Dünya savaşı sırasında Akçuraoğlu da beraberinde olmak üzere Turan heyeti adıyla Orta Avrupa’da Türklük için propaganda seyahatine çıkmışlardır.” (Ülken 1994: 269)

Macarların Turan coğrafyası üzerinde epey mesafe kat ettiği anlaşılmaktadır:

Turancılık, 1890’larda Macaristan’ın kimlik arayışı sonucunda ortaya çıkan bir düşüncedir. Rus yayılmacılığın karşı bir çözüm arayan Macarlar, Turanî kavimlerle akraba oldukları iddiasıyla ulusal kimliklerini bu tarihsel olguya dayandırma ihtiyacı hissetmişlerdir. Türk ulusçuluğunun henüz rüşeym halinde olduğu bir zamanda Macaristan’da gelişen bu arayış, çok geçmeden Türkçülerin uzak ülkelerine dönüşmüştür.” (Taştan2012: 9)

Müftüoğlu’nun Macarların Turancılık konusundaki çalışmalarını yakından takip ettiğini belirtmiştik. Yazarın 1912’de Budapeşte başkonsolosluğuna atanması, ona burada yapılan çalışmaları yakından görme imkânı sağlamıştır. Hüseyin Tuncer, 14 Temmuz 1914’de Türk Ocaklarında “Macaristan’da Turan Cereyanları” başlıklı konferans verdiğini belirtmektedir (Tuncer vd. 1998: 29). Bu konuda Nazım Hikmet Polat, Ramazanın 5. Sohbeti olarak,

“Ahmet Hikmet’in o akşamki sohbete katılmadığı, bunun yerine Mithat Ömer Bey’in Halep’teki Türkler Arasındaki Tetkikat ve Seyahatlerinden bahsettiğini ve Müftüoğlu’nun bu sohbette Macaristan’daki Türk Dostluğundan, Zepleni Arpad gibi Turanî Dalok Turan Şarkıları yazan şairlerden bahsettiğini” (Polat 2012: 319)

yazmaktadır. 1917 yılında yayınlanan Turan Yıllığı’nda Arpad Zemplenyi, “*Turancılığın geliştirilmesi için Macaristan’da dil bilimciler ve etnograflar 1910 yılında Turan Cemiyetini kurduklarını ve Türkiye’de ise yayın organı Turan olan bir siyasi parti faaliyet gösterdiğini*” belirtmektedir. (Demirkan 2000: 87) Ayrıca, Turan Cemiyeti’nin Başkanı

Dr. Pal Teleki, 31 Ocak 1914'de “*gelecekte cemiyetimizin yurtiçinde ve dışında şubeler açacağını ve diğer ülkelerdeki Turan cemiyetleriyle ortak çalışmalar başlatacaklarını*” belirtmektedir. (Demirkan 2000: 82) Nitekim “*Turan Cemiyeti Başkanı Kont Teleki, Nisan 1914'te İstanbul'a gelerek Türk Ocağı'nı ziyaret etmiştir.*” (Sarınay 2005: 180) Dolayısıyla Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun 1914'te Türk Ocağında verdiği konferans bu bağlamda değerlendirilebilir.

Müftüoğlu, Macaristan Başkonsolosluğuna atanmasından 1918 Mondros Mütarekesi ile Peşte Başkonsolosluğunun lağvedilmesine kadar geçen altı yıllık bu sürede Türk – Macar dostluğu adına birçok çalışmalarda bulunmuştur. Onun bu çalışmalarını 1916 Haziranında Budapeşte Konsolosluğuna Konsolos Muavini olarak atanan şair Enis Behiç Koryürek'in ifadelerinde bulmaktayız:

“Üniversitelerin ve gençlik kuruluşlarının, Türk Macar Kardeşliğini canlandıran Müftüoğlu'nun faaliyetlerine çeşitli yollardan katılışları; Macar basınının bu konulara geniş yer vermesi... Macar Millet Meclisi, İslam dinini kanunen tanıması... Macaristan Kızılhaç'ı, Topkapı ve Maltepe hastanelerimizde kullanılmak üzere Türkiye'ye sıhhi malzeme göndermesi... Macar Sanayi ve Ziraat Okulları, her yıl 100 Türk öğrencinin parasız eğitimini kabul edilmesi... gibi.”
(Tevetoğlu 1990: XV)

Ahmet Hikmet'in 1914'te Türk Ocağı'nda vermiş olduğu konferanstan da anlaşılacağı gibi, yazarın zaman zaman İstanbul'a geldiği ve bilgilendirmelerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Yazar, *Gönül Hanım* romanın tefrikasından sonra, yeni bir görevle Avrupa'ya gönderilir. Bu görev adeta bir Turancıya kesilmiş ceza niteliğindedir. Yazarın bu seferki görevi,

“Birinci Dünya Savaşı içinde Alman ve Avusturya fabrikalarına sipariş edilip de teslim olunmayan savaş gereçleriyle ilgili işleri sonuçlandırmak amacıyla kurulan bir komisyonun başkanlığıdır. 1920 – 1922 arası, bu görevle, Berlin, Viyana, Peşte'de bulundu.” (Dizdaroğlu 1964: 11)

Romanda birçok konunun tartışıldığını belirtmiştik. Yer yer sunulan bu tartışmaların 50 ila 60. sayfalarda toplu bir şekilde sunulduğunu görüyoruz. Tartışmaların merkez konusu Osmanlı Devletidir. Kont'un, “*en önce Türklerin yükselmesine ve kalkınmasına çalışmak lazımdır*” (51) cümlesinden sonra, başta Tolun Bey olmak üzere ve heyetin diğer üyeleri, Osmanlıda yabancılara tanınan ekonomik ve

idarî imtiyazlar; dinlerin saflığının bozulması; Arap alfabesinin muhafaza edilmesi; yeni bir imlaya duyulan ihtiyaç; köklü aileler etrafında birleşilmesi; zanaatın geliştirilmesi için ticarî mekteplerin açılması gibi konular üzerinde durulur. Bu tartışmalarda dikkat çeken husus, Osmanlının merkeze alındığı bir Turan yapılanmasının önerilmesidir. Kont bu tartışmalarda zaman zaman araya girse de bu girişler konuşmanın akışına bir katkıdan öteye gitmez. Tartışmanın sonuç cümlesi; “*vatanımız bir medeniyet merkezi olacak ve bu şartlar altında yetişecek aydın bir ırktan bütün Türk, İslam âlemi istifade edecektir*” (59) şeklindedir. Oysa gerçekte Macarlar hiç de böyle düşünmemektedir. Dr. Pal Teleki’nin 31 Ocak 1914’te Macaristan Turan Cemiyetinde yaptığı konuşmasının bitiş cümlesinde “*Turan uluslarının Batı temsilcileri olan biz Macarlara düşen tarihsel görev 600 milyonluk Turan uluslarının düşünsel ve ekonomik lideri olmaktır*” ifadeleri yer almaktadır. (Demirkan 2000: 83) Teleki, bu konuşmasından dört yıl sonra 1918’de yayınlanan “Turan Yıllığı”nda Türk Turancılarının kendilerini merkeze alan anlayışına ve dinsel yaklaşımlarına da eleştiri getirmektedir:

“Türk Turancıları Turancılık adı altında öncelikle Türklerin birliğini anlıyor. Anadolu, Turan ve Güney Rusya Türklerini birleştirmeyi hedefliyor. Macar Turancıları ise Turan imparatorluğunun sınırlarını Macaristan’dan Japonya’ya, Karadeniz’den Sibiry’a’nın tundralarına kadar yayıyor.”
(Demirkan 2000: 81)

Macarların Turancılık çalışmalarını yakından bilen Müftüoğlu’nun bu tartışmalardan haberdar olmaması mümkün değildir. Çünkü romanın birçok yerinde, Macarların yapmış olduğu çalışmalara temas edilir. Kont Zichy Tolun Bey ile yaptığı bir konuşmada böylesi yapılmış çalışmalarla ilgilidir:

“Vaktiyle Macarların menşeyini aramak için Kont Bela Szecsenyi ve Ujfalvy’in ve kendi ailesinden Kont Ödön Zichy’inin başkanlıklarında muhtelif tarihlerde Asya’ya giden ilim heyetlerinin araştırma neticelerini anlatır.” (8)

Müftüoğlu’nun Osmanlının öncülüğünde bir Turancılık ısrarı, tarihsel sorumluluğun bir gereği olarak romana yansıtılmıştır. Oysa Yusuf Akçura, benzer sorumluluk hissini bir başka açıdan değerlendirir:

“1914 Şubatında A Cèl’de yayımlanan bir makalesinde Akçura, Macar ve Türklerin kardeşliğini vurgulamış; her iki ulusu da Turanî halkların ulusal bilinçle erişmiş batıdaki uçları olarak tanımlamış ve bu nedenle diğer Turanî kavimlere karşı

önemli yükümlülükleri olduğunu iddia etmiştir.” (Taştan 2012: 74)

Roman kahramanlarının Macar, Tatar ve Osmanlı Türk’ünden oluşturulması da üzerinde durulması gereken bir husustur. Tarihin çeşitli dönemlerinde bu üç unsur birbirleriyle mücadele etmiştir. Roman kahramanlarından Macar asıllı Kont’un adının Zichy Bela olması, bize ister istemez Macar tarihi içerisinde önemli bir yeri olan IV Bela’yı ve Macar tarihçilerinden I. Zichy’i hatırlatmaktadır. IV Bela (1235-1270), Macaristan topraklarını işgal eden Moğollarla çetin bir mücadeleye girmiştir. Bu mücadelede Kumanlarla birlikte hareket eden IV Bela, *“büyük felaketten sonra kendi memleketinin yeniden kurucusu olmuştur.”* (Eckhart 2010: 67) I. Zichy ise, *“Macarların Türk kılıklarından ve yaşayış tarzlarından, Macar ana tarihinde de dil değişimi faraziyesinin yerinde olduğu sonucunu çıkarmaktadır.”*(Ligeti 1970: 223) Dolayısıyla Ahmet Hikmet Müftüoğlu, roman kahramanı Kont’a Zichy Bela ismini vermesi, bir tesadüfün sonucu olmamıştır.

Türk - Macar algısında Osmanlı – Macar çatışmaları epey sorunlu bir konudur. Her ne kadar bu çatışmalar, S. Takats’ın Macaristan Türk Âleminde Çizgiler adlı eserinde *“Türk’ü bize karşı harekete getiren herhangi bir kin değil, fetih ve istila hırsı idi”* (Takats 1970: 61) diyerek yumuşatsa da, kitabın ön sözünde yer alan Hasan Eren’in şu cümleleri bir gerçeği de ortaya koymaktadır: *“Macar Tarihçileri Osmanlı hâkimiyeti devrinden bahsederken, daha çok askeri olaylar üzerinde durarak Osmanlı Türklerini yalnız yıkıcı bir unsur olarak göstermeğe çalışmışlardır.”*

Dolayısıyla Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Türk – Macar ve Tatarlar açısından oldukça sıkıntılı olan konuları, bu dört kahramanı bir araya getirerek ustaca çözümlenmeye çalışmıştır. Tıpkı Mehmet Emin Yurdakul’un “Ey Türk Uyan” başlıklı şiirinde yer alan; *“O vefalı Kırgızlar, alın terli Tatarlar – Sert Bakışlı Tonguzlar, güzel yüzlü Macarlar”* mısralarında bir araya getirdiği gibi. (Tansel 1969:136) Ayrıca Şair’in “Macar Kızı” için yazdığı şiirinde geçen *“Zira ben de sevgilin gibi asil Turanlıyım”* (Tansel 1969: 318) mısrası, Türk-Macar kardeşliği odağında bir başka gönül macerası gibi durmaktadır.

Eserde, Kont Zichy’in Kültigin abidesine geldiğinde *“Bundan sonra benim incilim; Kültigin abidesidir”* (91) demesi, bütün bu tarihsel, dinsel ve kültürel farklılıklara karşı ortak çözüm cümlesi gibidir. Ancak, eserin 55. sayfasında yer alan *“bütün meseleleri İslamiyet’in esasları çerçevesinde hal ve ıslah etmelidirler”* cümlesi, bu bilincin henüz daha

TÜBAR-XXXV / 2014-Bahar / Farklı Bir “Turan” Yorumu: *Gönül Hanım*

olgunlaşmadığı yönündedir. Nitekim Kont’un söylediği cümleleri, sefer heyetinin diğer üyelerinin söyleyememesi de bu açıdan manidardır.

Bugün Göktürk Anıtları, roman konusu olmaya devam etmektedir. Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun *Sonsuza Uyanan Taşlar*, Azerbaycanlı yazar Anar Resülzade’nin *Sıraselvilerde Bir Otel Odası*, Mevlüt Süleymanlı’nın *Göç* adlı romanı gibi.

Sonuç Yerine

Milletlerin hayatında büyük öneme sahip birçok eser vardır. Fakat hiçbiri Orhun Yazıtları kadar tesirli olmamıştır dersek abartmış olmayız. Yazıtların Türk aydınlarına verdiği heyecanın, bu romanla sınırlı kalmadığını izaha gerek yoktur. Özellikle Kültigin’in sözlerinin, Türk milletinin tarih sahnesinden silinmek üzereyken çözümlenerek dünyaya ilan edilmesi, bir başka açıdan anlamlıdır.

Türk - Macar yakınlığı konusunda çalışma yapmak isteyenler kendilerini pek rahat hissetmedikleri de anlaşılmaktadır. Bu konuda Lale Müldür’ün:

“Tibet kaynaklarındaki Yugar kavmiyle
Macar kökenlerim arasında bir bağlantı
Kurmaya çalışıyordum ki beni uyardılar,
Sana faşist diyecekler dediler.”

ifadeleri, örneklik teşkil eder. (Solak 2011: 29)

Eskiler edebiyatın tanımını yaparken, kelimenin kökünün edepten geldiğini ve edep kelimesinin eline, diline ve beline sahip olmak manasını taşıdığını ifade ederler. Biz bu kelimenin başka bir açıdan da yorumlanabileceğini düşünmekteyiz. Edep kelimesindeki el, ülke; dil, lisan; bel, soy anlamlarını da taşımakta olup, edebiyatın dile soya ve ülkeye sahip çıkmak anlamını da içerir. Dolayısıyla, Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun *Gönül Hanım* romanı, milli köklere sahip çıkmada çok önemli, hatta uyarıcı nitelikleri olan bir eserdir.

KAYNAKÇA

Abdullah Cevdet (1914), “Türk İslam ve Ahir-i Medeniyesi”, *İçtihat Mecmuası*, 6 Teşrin-i Sani 1330, nr. 21, s. 382-384.

Adivar Halide Edip (1982), *Yeni Turan*, 5. Baskı, Atlas Kitabevi, İstanbul.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu (1978), *Çağlayanlar*, Ötüken Neşriyat,

İstanbul.

- Ahmet Hikmet Müftüoğlu (1990), *Gönül Hanım*, (Hz. Fethi Tevetoğlu), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- AKDEMİR, Rıza (1986), *Mehmet Emin Efendi – İstanbul'dan Orta Asya'ya Seyahat*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ÇOLAK, Melek (2000), “Atatürk Döneminde Kültürel, Siyasi ve Ekonomik Bakımdan Türk – Macar İlişkileri (1919-1938)”, *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, S. 2 (Güz), s. 61-72.
- DEMİRKAN, Tarık (2005), *Macar Turancıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- DEVLET, Nadir (1988), *İsmail Bey (Gaspıralı)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- DİZDAROĞLU, Hikmet (1964), *Müftüoğlu Ahmet Hikmet*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ECKHART, Ferenc (2010), *Macaristan Tarihi*, (Çev. İbrahim Kafesoğlu), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- ENGİNÜN, İnci (1995), *Halide Edip Adivar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- ERCİLASUN, Bilge (1985), “Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun Orhun Abideleriyle İlgili Romanı: Gönül Hanım”, *Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi*, C. 1, 23-28 Eylül 1985, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkiyat Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- LİGETİ, L. (1970), *Bilinmeyen İç Asya*, C. II, (Çev. Sadrettin Karatay), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- OKUR, Mehmet (2003), “İhtilaf Devletlerinin İstanbul'daki Faaliyetleri, Osmanlı Hükümetleri Üzerindeki Baskıları ve Hükümetlerin Tutumu”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XIX, (Kasım), s. 1-15.
- ÖNEN, Nizam (2005), *İki Turan – Macaristan ve Türkiye'de Turancılık*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- POLAT, Nazım Hikmet (2012), *Tanzimat Sonrası Türk Kültür Hayatından Yansımalar*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara.
- SARINAY, Yusuf (1964), *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

TÜBAR-XXXV / 2014-Bahar / Farklı Bir “Turan” Yorumu: *Gönül Hanım*

- SOLAK, Caner (2011), “Postmodern Edebiyat Kuramı Açısından Lâle Müldür’ün Divan-ı Lûgat-it-Türk Şiiri”, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 1 (2), 2011, <http://www.nobel.gen.tr/Makaleler/IJSES-Issue%202-6-2011.pdf>12.04.2013, 16.45
- TAKATS, Sandor (1970), *Macaristan Türk Aleminden Çizgiler*, (Çev. Sadrettin Karatay), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- TANSEL, Fevziye Abdullah (1969), *Mehmet Emin Yurdakul’un Eserleri I: Şiirler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- TAŞTAN, Yahya Kemal (2012), “Kanonik Topraklardan Ulusal Vatana: Balkan Savaşları ve Türk Ulusçuluğunun Doğuşu”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XI-2, (Kış), s. 1-99.
- TUNAYA, Tarık Zafer (1989), Türkiye’de Siyasal Partiler – İttihat ve Terakki – Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi, C. 3, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- TUNCER, Hüseyin (1990), *Türk Yurdu Üzerine Bir İnceleme*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- TUNCER, Hüseyin – HACALOĞLU Yücel – MEMİŞOĞLU Ragıp (1998), *Türk Ocakları Tarihi – Açıklamalı Kronoloji (1912-1931)*, C. 1, Türk Ocakları Genel Merkezi Yayınları, Ankara.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya (1994), *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- YILDIRIM, Vural (1987), “XIX. Yüzyıla Kadar Macar Edebiyatında Türkler”, *Ankara Ü. Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 31, S. 1 - 2, 1987, s. 459-478, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1029/12467.pdf> 12.04.2013, 14.00
- Ziya Gökalp (1971), *Kızıl Elma*, Göktuğ Yayınevi, Haşmet Matbaası, İstanbul.
- Ziya Gökalp (1977), *Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak*, (Sadeleştiren: T. Fikret Göncüler), Otağ Matbaası, İstanbul.